

РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ЗІНИЧ Любомир Васильович - кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права,
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

<https://orcid.org/0000-0002-2562-1036>

УДК 347/.78:316.422]:061.1ЄС-044.247

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.4.5>

У статті досліджуються актуальні питання реформування адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності в контексті її євроінтеграційних зобов'язань.

Автором сформульовано мету дослідження в комплексному аналізі поточного стану адміністративно-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні та розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо його реформування та гармонізації з вимогами та стандартами Європейського Союзу для підвищення його дієвості та відповідності вимогам цифрового середовища.

Визначено, що з огляду на досвід держав, які нещодавно приєдналися до Європейського Союзу Хорватії 2013 року та Румунії 2007 року, варто приділити увагу двом системним проблемам реформування цього напрямку: по-перше, відсутності єдиних доказових стандартів та чіткого механізму фіксації та оцінки електронних доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності; по-друге, недостатньому правовому регулюванню відповідальності інтернет-провайдерів та онлайн-платформ за розміщення й поширення контрафактного контенту в цифровому середовищі.

На основі порівняльного аналізу та вимог Європейського Союзу (зокрема Директиви 2004/48/ЄС та Директиви 2019/790) обґрунтовано необхідність комплексного реформування адміністративно-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Стаття спрямована на виявлення правових прогалин, що перешкоджають ефективно-

му захисту прав інтелектуальної власності в цифрову епоху та визначення шляхів їх усунення відповідно до Європейських стандартів.

Ключові слова: інтелектуальна власність, адміністративно-правовий захист, євроінтеграція, докази в цифровому середовищі, інтернет-провайдери, онлайн-платформи, авторське право.

Постановка проблеми

Побудова надійної, прозорої та ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності є важливою умовою європейської інтеграції України. За оцінками експертів з організацій громадянського суспільства щодо часу, який знадобиться Україні для вступу в Європейський Союз реформа права інтелектуальної власності займає 4 місце в рейтингу і прогнозується, що Україні потрібно 6 років з 2023 року для приведення законодавства до вимог ЄС. А за складністю проведення реформ право інтелектуальної власності займає 8 позицію, де перша позиція - найскладніше, а 9-10 найменш складна сфера. Тобто сфера інтелектуальної власності визнається помірно складною для реформування [1, С.33-34]. Можна погодитися із такими припущеннями і до того ж європейське законодавство вимагає від держав-кандидатів наявності спеціальних адміністративних процедур, механізмів швидкого реагування, чіткого розділу компетенції між різними органами державної влади.

Водночас ефективність функціонування цього механізму в контексті євроінтеграцій-

них зобов'язань України залишається недостатньою через інституційну та процедурну застарілість.

На тлі цього, реформування адміністративно-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні перетворюється з наукової проблеми на стратегічну державну необхідність, без вирішення якої неможливе виконання євроінтеграційних зобов'язань.

Стан дослідження проблеми

Проблема захисту прав інтелектуальної власності із розвитком цифрового середовища стала одним з основних викликів для національних правових систем, особливо в умовах євроінтеграції. У науковій літературі ця тема розглядається переважно в трьох аспектах: цивільно-правовому, кримінально-правовому та міжнародно-правовому. Значно менше уваги приділяється адміністративно-правовому механізму захисту прав інтелектуальної власності, хоча саме він відіграє досить важливу роль у забезпеченні швидкого, превентивного та масштабного реагування на порушення в цифровому середовищі.

У вітчизняній юридичній науці дослідження адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності представлені працями таких учених, як: В.В. Копійка, Г.Є. Миджин, О.С. Онищенко, Т.В. Цвік, які аналізували окремі інститути адміністративної відповідальності за порушення авторських та суміжних прав. Проте ці дослідження не враховують системних викликів цифрової трансформації. Таким чином, існує науковий і практичний дефіцит у дослідженні адміністративно-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності в умовах євроінтеграції.

Мета і завдання дослідження

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі поточного стану адміністративно-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні та розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо його реформування та гармонізації з вимогами та стандартами Європейського Союзу для підвищення його дієвості та від-

повідності викликам цифрового середовища.

З огляду на мету дослідження завданнями дослідження є дослідження європейських стандартів та практик і визначення напрямків гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу.

Виклад результатів дослідження

Реформування законодавства у сфері адміністративно-правового захисту є об'єктивною вимогою часу і багато держав пройшли цей шлях у контексті євроінтеграції. За останні 20 років реформи у сфері інтелектуальної власності здійснювали Румунія і Болгарія у 2007 році, Хорватія у 2013 році та інші. Тому важливо вивчити досвід реформування окремих держав.

Хорватія як кандидат на вступ до Європейського Союзу здійснила ряд кроків у реформуванні сфери інтелектуальної власності. Ще до вступу у Європейський Союз набрав чинності новий Кримінальний закон Хорватії, який вніс окремі істотні зміни до процесу боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності, зокрема було визначено, що завдані збитки в цих категоріях злочинів повинні бути «значними». Оскільки закон не давав чіткого визначення значного розміру збитків, то Верховний Суд Хорватії визначив значний розмір на рівні 60000 хорватських кун (приблизно 10000 доларів США). Такий захід мав негативний вплив, оскільки більшість випадків у сфері онлайн-піратства та продажу контрафактних товарів не досягли цього порогу шкоди. А розгляд цих справ як адміністративних правопорушень надавав обмежені механізми для боротьби з ними. Це свідчило, що внутрішнє положення Хорватії творило бар'єр для боротьби з цими порушеннями [2].

Якщо взяти до уваги досвід Румунії, то в період євроінтеграції вона також здійснила ряд реформ в інституційній структурі та адміністративному механізмі захисту прав інтелектуальної власності. Система захисту інтелектуальних прав у Румунії була складною та розділеною. Вона опиралася не стільки на правову систему, а на систему, яка пе-

редбачає участь судів, авторських союзів та професійних спілок. Це створило ситуацію, коли ефективність захисту авторських прав залежала не стільки від діяльності одного центрального органу, скільки від швидкості і компетентності судової системи [3]. Хоча румунське законодавство було приведене у відповідність з європейськими директивами, ефективність цих реформ виявила себе неоднорідно. Практика застосування нових норм виявилася більшою мірою проблематичною, ніж формальна гармонізація. Цей розрив між законом «на папері» та законом «у житті» став одним з найбільших викликів для Румунії в період євроінтеграції та відразу після неї [4].

Аналізуючи поточний стан справ із реформуванням в Україні, то величезною перешкодою є війна, яка ставить на перший план питання національної безпеки та оборони. Євроінтеграційний шлях України індивідуальний і вимагає власних підходів.

У цифровому середовищі однією з основних проблем адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності є нестабільність цифрових доказів. На відміну від фізичних носіїв цифрові об'єкти досить легко можуть змінюватися, видалятися або тимчасово приховуватися, що створює перешкоди для фіксації порушення. Незважаючи на функціонування інструменту, такого як Web Machine Archive [5], що дозволяє отримати відомості про зміни на цифровій платформі за останній час. А також можливості нотаріального посвідчення скріншотів зображень, українське процесуальне законодавство досі не містить єдиних доказових стандартів для справ у сфері інтелектуальної власності. Варто зазначити, що в практиці Європейського Союзу спостерігається тенденція до стандартизації та автоматизації збору цифрових доказів.

Сьогодні українська держава затверджує доказові стандарти для різних важливих сфер суспільного життя, зокрема в контексті формування санкційних переліків та переліків терористів, тому було затверджено Постановою Кабінету Міністрів доказові стандарти обґрунтованої підозри для включення / виключення до / з санкційних переліків [6]. За аналогією з цим варто затвердити

доказові стандарти у сфері інтелектуальної власності. Серед науковців простежується однакова думка в цьому аспекті [7].

Важливим аспектом у контексті регулювання сфери інтелектуальної власності є зростання ролі цифрових платформ-посередників, що забезпечують зберігання та публічний доступ до контенту. Правовий статус цих суб'єктів трансформується з технічного оператора до активного учасника правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 58 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [8], провайдери послуг обміну контентом несуть безпосередню відповідальність за порушення авторських прав, навіть якщо контент розміщено користувачами. Це свідчить про перехід від пасивного до активного підходу відповідальності. Це вимагає від платформ не лише реагування на скарги, а й активного моніторингу та запобігання порушенням ключового адміністративно-правового зобов'язання в умовах цифрової трансформації.

Закріплення принципу відповідальності посередників у ст. 58 Закону «Про авторське право і суміжні права» свідчить про певну гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема з Директивою ЄС 2019 / 790 про авторське право в єдиному цифровому ринку. Проте на практиці механізм є недосить чітким: відсутні критерії того, що оператор платформи знав або мав знати про порушення, не врегульовано обов'язки з моніторингу контенту, а також відсутні гарантії зловживання правом на відправлення скарг на легальний контент.

Європейський підхід до відповідальності цифрових платформ ґрунтується на диференційованому критерії «обізнаності»: від «фактичного знання» про порушення до «обґрунтованого знання». Зокрема, у справі *L'Oréal v. eBay* Європейський Суд правосуддя підкреслив, що платформа не несе відповідальності за дії третіх осіб, якщо не мала конкретної інформації про порушення. Українське законодавство, хоча й закріплює загальну відповідальність посередників, не містить обов'язку щодо моніторингу, що створює правову невизначеність і знижує

ефективність адміністративно-правового захисту.

Процедура «notice-and-takedown», закріплена в ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», є ключовим інструментом оперативного реагування на порушення. Вона дозволяє правовласнику звернутися безпосередньо до платформи з вимогою вилучити контент, що сприяє швидкому припиненню правопорушення без звернення до суду. Проте на практиці цей механізм має суттєві недоліки: по-перше, він обмежується лише об'єктами, зазначеними у ст. 8 Закону; по-друге, відсутність санкцій за несвоєчасне виконання вимоги знижує стимули для платформ; по-третє, відсутність гарантій проти зловживання (наприклад, надсилення хибних скарг) загрожує свободі вираження. У Європейському Союзі всі ці ризики мінімізуються через обов'язкові внутрішні механізми оскарження та прозорість модераційних рішень - практику, яку Україні доцільно імплементувати в рамках євроінтеграційних зобов'язань.

У Європейському Союзі також спостерігається тенденція до створення спеціалізованих органів та інтегрованих цифрових платформ, що забезпечує швидку взаємодію між усіма учасниками захисту. Для України це означає не просто структурну реструктуризацію, а переосмислення ролі держави як регулятора цифрового ринку інтелектуальної власності.

Ефективне запобігання порушенням прав інтелектуальної власності вимагає не лише відповідальності платформ, а й налагодженої взаємодії між ними та державними органами - зокрема, Українським національним офісом інтелектуальної власності та інновацій, Митною службою України, Державною службою зв'язку та захисту інформації, а також Національним центром оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій. Проте на сьогодні така взаємодія є частковою: платформи діють переважно на основі своєї доброї волі, а державні органи - без координаційної платформи. Для досягнення ефекту необхідне посилення адміністративного захисту через запровадження публічно-приватного меха-

нізму співпраці, аналогічний європейській ініціативі Memorandum of Understanding on the Sale of Counterfeit Goods via the Internet [9], що передбачає стандартизований обмін інформацією та швидкі канали реагування на масові порушення.

На підставі проаналізованих проблемних питань можна стверджувати, що адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності виявляє досить суттєві відмінності від стандартів, встановлених у Європейському Союзі. Сьогодні відсутні уніфіковані підходи до оцінки електронних доказів, нечітке визначення обов'язків інтернет-провайдерів, а також відсутність ефективних адміністративних механізмів впливу на цифрові платформи створюють правові бар'єри на шляху до повноцінної євроінтеграції України. У цих умовах і при наявних проблемах реформування адміністративно-правового механізму не може зводитися лише до окремих законодавчих змін - воно вимагає комплексного підходу. Адміністративно-правовий механізм має враховувати специфіку цифрового середовища та гарантії прав усіх учасників правовідносин.

Висновки

У сучасних умовах адміністративно-правовий механізм має стати більш дієвим інструментом і альтернативою судового захисту. На сьогодні він перебуває на перехідному етапі: формально відповідає базовим міжнародним зобов'язанням, але не відповідає викликам цифрового середовища та вимогам євроінтеграції. Ефективна реформа повинна ґрунтуватися на таких аспектах: 1) гармонізація процедур доказування та відповідальності посередників з європейськими стандартами; 2) створення спеціалізованих адміністративних інституцій; 3) впровадження ефективних механізмів моніторингу та блокування. Лише комплекс зазначених заходів дозволить наблизити українську модель захисту прав інтелектуальної власності до європейського правового простору.

Подальші дослідження в цій сфері мають бути зосереджені на аналізі ефективності взаємодії державних органів з митницею, поліцією, судами, правовласниками, дослі-

дження можливості введення посад державних службовців, які б спеціалізувалися на справах про захист прав інтелектуальної власності та інші питання.

Література

1. На шляху до європейської інтеграції: дослідження наявних проєктів та потреб зацікавлених сторін в Україні. Олександра Булана, Сніжана Дяченко, Дмитро Науменко, Любов Акуленко. ГО «Український центр європейської політики». 2023. 36 с. URL: https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/zvit_ei_ukr_web.pdf
2. Croatia: Changes to IP crime law. URL: <https://www.managingip.com/article/2a5bqo2drurt0bx71idbp/croatia-changes-to-ip-crime-law>
3. Romania: Intellectual Property Country Comparative Guides - Legal 500. URL: <https://www.legal500.com/guides/chapter/romania-intellectual-property/>
4. Challenges in Systematic Property Registration in Romania: An Analytical Overview. URL: <https://www.mdpi.com/2073-445X/14/5/1118>
5. WayBackMachine. Internet Archive. URL: <https://web.archive.org/>
6. Про затвердження доказових стандартів обґрунтованої підозри для включення / виключення до / з санкційних переліків Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, санкційних переліків іноземних держав та переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2023 р. №977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/977-2023-%D0%BF#Text>
7. Стоян Анна Василівна Стандарти доказування в адміністративному судочинстві. Дисерт. На здобуття наук. ступ. докт. філософії у галузі Права. Одеса. 2024 р. 218 с.
8. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 01.12.2022. №2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
9. Memorandum of Understanding on the Sale of Counterfeit Goods via the Internet. https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/intellectual-property/enforcement-intellectual-property-rights/memorandum-understanding-sale-counterfeit-goods-internet_en

REFORMING THE ADMINISTRATIVE MECHANISM FOR THE PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

This article explores the pressing issues of reforming the administrative and legal protection of intellectual property rights within the context of its European integration commitments.

The author sets the goal of the study to conduct a comprehensive analysis of the current state of the administrative and legal mechanism for the protection of intellectual property rights in Ukraine, and to develop scientifically substantiated proposals for its reform and harmonization with the requirements and standards of the European Union to enhance its effectiveness and compliance with the challenges of the digital environment.

It is determined that, taking into account the experience of countries that recently joined the European Union, such as Croatia in 2013 and Romania in 2007, attention should be paid to two systemic problems in reforming this area: first, the absence of unified evidentiary standards and a clear mechanism for recording and evaluating electronic evidence in cases of intellectual property rights violations; second, the insufficient legal regulation of the liability of Internet service providers and online platforms for hosting and distributing counterfeit content in the digital environment.

Based on a comparative analysis and the requirements of the European Union (in particular, Directive 2004/48/EC and Directive 2019/790), the necessity for a comprehensive reform of the administrative and legal mechanism for the protection of intellectual property rights in Ukraine is substantiated.

The article aims to identify legal gaps that hinder the effective protection of intellectual property rights in the digital age and to determine ways to eliminate them in accordance with European standards.

Key words: intellectual property, administrative and legal protection, European integration, evidence in the digital environment, Internet service providers, online platforms, copyright.